

SALIH TRAKO

BITKA NA KOSOVU 1389. GODINE U ISTORIJI
IDRISA BITLISIJA

Kada se mlada osmanska država u doba prve dvojice sultana, Osmana (1290—1326) i njegovog hrabrog sina Orhana (1326—1360) konsolidovala i osnažila, proširivši svoje granice na račun ostalih turskih bejlika u Maloj Aziji, ona se u svojim osvajačkim planovima okrenula prema Balkanu. Od prelaska osmanskih četa na tle Balkana do učvršćenja turske vlasti u ovim krajevima, zbilo se mnogo značajnih događaja. U nizu tih događaja bitka na Kosovu je, nema sumnje, bio najpresudniji i najznačajniji u istoriji svih jugoslovenskih zemalja i naroda. Taj događaj je značio gubitak političke samostalnosti najvećeg dijela Balkana, u prvom redu srpskog naroda, i početak viševjekovnog turskog gospodstva u našim krajevima. Stoga je ovaj događaj pažljivo, iako dosta škrto, zabilježen u izvještajima savremenika na Istoku i Zapadu, ali detaljnije je opisan u djelima turskih i evropskih istoriografa XV, XVI i XVII vijeka.

Veće naučno interesovanje za kosovsku bitku kod nas počelo je naročito od 1889. godine, tj. od petstogodišnjice toga događaja. Do tada se prikazivanje ovog događaja baziralo više na narodnoj tradiciji, a manje na izvornoj građi. Spomenute godine pristupilo se proučavanju kosovske bitke na temelju istorijskih izvora, bilo evropskih, bilo turskih. Naravno, takvo proučavanje nametnulo je reviziju i ispravak mnogih pogrešnih shvatanja o tom događaju. Na tom poslu našlo se kod nas desetak istoričara koji su, koristeći se zapadnim i turskim izvorima, znatno doprinijeli osvjetljavanju i kritičkom naučnom izučavanju kosovske bitke¹. Među njima posebnu pažnju zaslužuje studija o kosovskoj bitki Alekseja Olesnickog u kojoj je on analizirao i uporedio starije i mlađe turske izvore o kosovskoj bitki (Ahmedijevu *Iskendernāmu*, Urudžev *Tawārihi āli utmān*, Anonimusov *Tārihi āli utmān*, Šukrullahov *Bahğatut-tawārih*,

¹ O tome su u raznim izdanjima pisali mnogi naši istoričari. Opširnije o toj i drugoj literaturi o tom pitanju vidjeti studiju: Aleksej Ole-

snicki, *Turski izvori o kosovskom boju*, Glasnik škopskog naučnog društva, Skoplje 1934, str. 59—95. iz koga je 1935. g. štampan i separat.

Ašik-paša zadeov *Tawārihi āli 'utmān*, Nešrijev *Kitābi ġihān nūma*, Sa'dudinov *Tāġut-tawārih*, Feridun Ahmedov *Munšeātussalātin*)². Međutim, nijedan naš historičar nije se do sada koristio opisom kosovske bitke u djelu *Hešt behešt* — velikoj istoriji Osmanske Carevine koja obuhvata vladavinu prvih osam osmanskih sultana (od Osmana do Selima I tj. od 1290—1512. god.). Djelo je napisao Idris Bitlisi, poznati osmanski historiograf s kraja XV i početka XVI vijeka, dvorski hroničar (waq'a nuwīs) sultana Bajazida II³. Glavni razlog što ovaj izvor nije korišten svakako je to što malobrojni rukopisi *Hešt Behešta* u vrijeme obrade spomenutog pitanja nisu bili poznati kod nas.

Tek 1942. godine dospio je jedan vrijedan rukopisni primjerak ovog djela u Državnu arhivu u Zagrebu. Tamo su ga deponovali nasljednici pokojnog Franca Ottenfelsa, bivšeg vlasnika rukopisa i nekadašnjeg austrijskog diplomatskog predstavnika u Carigradu⁴. Stoga ni Olesnicki nije bio u mogućnosti da ga upotrijebi u svojoj studiji, pa prema tome nije mogao ni da zapazi sve uzajamne veze između starijih i mlađih izvora. Kao primjer možemo navesti pogrešan zaključak Olesnickog da je »Saduddin samo na romantičan način traženim elegantnim stilom prepričao Nešrijine izvještaje«. Međutim, danas kada smo u mogućnosti da se koristimo Bitlisijevim djelom, dolazimo do sasvim drugog zaključka, tj. da se Saduddin, bar kada je riječ o opisu kosovske bitke koristio upravo Bitlisijevim djelom *Hešt behešt* i slijedio ga kako u prihvatanju i prikazivanju glavnih činjenica i događaja, tako i u kompoziciji i redu saopštavanja tih podataka. Ta podudarnost je tolika da se na prste mogu izbrojati sitne razlike koje postoje među njima⁵. Ovo iznosimo stoga da bismo konstatovali da Bitlisi, koji se inače u osmanskoj historiografiji smatra izvorom per excellence, baca novo svjetlo na ovaj događaj, pa stoga i opisi drugih historiografa moraju nekada biti posmatrani i pod drugim uglom.

Ako uporedimo Bitlisijev opis kosovske bitke sa opisom drugih starijih autora, vidjećemo da je on, izuzev opisa koji daje od njega nešto stariji Nešri, opširniji i kompletniji. Može se postaviti pitanje kojim se izvorima koristio Bitlisi? Sam autor nam ne daje jasan

² Isto.

³ Više o Bitlisiju vidjeti: Salih Trako, *Bitlisijev opis Balkanskog poluostrva*, Prilozi za orijentalnu filologiju XII—XIII, Sarajevo 1965. str. 209—218.

⁴ Poblize o Franzu Ottenfesu i njegovoj zaostavštini orijentalnih rukopisa među kojima je opisan i *Hešt behešt* vidjeti: Sulejman Bajraktarević, *Ottenfelsova orijentalistička zbirka u Zagrebačkom državnom arhivu*, Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije Vol. 2, Zagreb 1959, str. 75—77.

⁵ Između ostalog Saduddin spominje Arguna (?), koji je stajao na čelu hrišćanske vojske sa knezom Lazarom, te vojskovođu Levendoglu (?) koji se nalazio na lijevoj strani uz bosanskog kralja (!), dok ih Bitlisi uopšte ne spominje. Nadalje, Saduddin uz Čehe spominje i Poljake o kojima Bitlisi ćuti. S druge strane, Bitlisi navodi Imdžedžik Balabana i Tivudža Balabana kao vojskovođe osmanske vojske, dok Saduddin spominje samo Tivudža Balabana.

odgovor. U svom opširnom uvodu on neodređeno govori o izvorima kojima se služio u svom djelu i kaže da »mnogi događaji čije utvrđivanje i ispitivanje nije neposredno čuo ni saznao od pouzdanog traditora kome se mora vjerovati ili što nije viđeno i provjereno iz sigurnih knjiga, sve je zanemareno i prepušteno zaboravu«⁶.

Bitlisi nam, dakle, jasno kaže da se prema izvorima kritički odnosio. Uz to saznajemo da je za starije događaje konsultovao pisana djela, a za novije i pouzdanu usmenu predaju. Što se tiče opisa kosovske bitke, treba imati na umu da je Bitlisi svoje djelo pisao oko sto dvadeset godina poslije kosovskog događaja, pa je teško vjerovati da je mogao makar iz druge ruke dobiti usmena obavještenja o tom događaju; bio je, dakle, upućen na pisane izvore. Međutim, bez dubljeg uporednog izučavanja njegovog djela, teško je reći kojega je od starijih autora najviše cijenio i slijedio. Konstatovano je da je Bitlisijev opis kosovske bitke opširniji i kompletniji nego što je kod drugih starijih danas poznatih autora (osim Nešrijeva opisa). Osim toga, pored svih identičnih ili sličnih detalja u opisu kosovske bitke sa onim u poznatim hronikama, postoje i razlike. Naročito pada u oči jedan Bitlisijev podatak koji prije njega nije donio nijedan danas poznati istoriograf. On, naime, prvi, a prema njemu i Saduddin⁷, a još kasnije i Kodža Husejn⁸, iznosi kao činje-

⁶ Turski istoriograf Mehmed Nešri, čije porijeklo nije dovoljno razjašnjeno, živio je i kao profesor djelovao u Brusi u doba osmanskih sultana Bajazida III. i Selima I, gdje je i umro 1520. g. Prvi dio njegove istorije osmanskih Turaka, *Tārīhi ali utman ili Nešri tarihi* (koja je u stvari šesti dio njegove opšte istorije napisane pod naslovom *Gihān-numā*, a koja se vremenom izgubila) seže do 1492. g. tj. do prvih godina vladavine sultana Bajazida II (1481—1512), kada je i dovršena. Drugi dio obuhvata događaje iz doba vladavine Bajazida II do osvojenja Egipta od strane sultana Sedima I 1517. g. Opširnije vidjeti predgovor djelu: Mehmed Nešri, *Kitab-i gihān-numā*, I cilt, Ankara 1949, koje su za izdanje pripremili Faik Rešit Unat i dr Mehmed A. Köymen.

⁷ Hoğa Sa'duddin b. Hasan Gan osmanski istoriograf iz druge polovine XVI vijeka. Rođen je u Istanbulu 943/1536—7 godine. Napredujući u karijeri, postaje učitelj i savjetnik dvojice sultana, Murata III (1574—1595) i njegova sina i nasljednika Mehmeda III (1595—1603). Pred kraj života je postigao položaj šejh-ullislama. Umro je također u Istanbulu 12. rebia I. 1008/2. X 1599. g.

On je autor poznatog istoriografskog djela *Tāğut-tawārih* — velike istorije osmanske carevine koja opisuje događaje od njenog osnivanja (koncem XIII vijeka do konca vladavine sultana Selima I, tj. do 1520. god. Opširnije vid.: Enziklopaedie des Islam, II, s. 1034—5.

⁸ O Koğa Husejnu, zv. Muwarrih, znamo relativno malo. Rođen je u Sarajevu, gdje mu je otac bio čuvar Gazi Husrevbegove knjižnice. 1048/1636. g. Husejn prati sultana Murata IV u pohodu na Bagdad. U sultanskoj službi je napredovao do ranga reisu l-kuttab — načelnika sultanske kancelarije (divana). Umro je u osamdesetim godinama života 1054/1644. god.

Do nedavno se smatralo da ga je smrt omela da dovrši svoju veliku, opštu istoriju *Badā'i 'ul-waqā'i'* i vjerovalo se da postoji samo prvi tom toga djela. Međutim, 1950. godine pronađen je u zbirci rukopisa lenjingradskog odjeljenja Instituta naroda Azije i drugi tom njegove istorije koja je posvećena istoriji Osmanove dinastije. Naučni saradnik spomenutog instituta Anna Stjepanovna Tveritinova pripremila je za izdanje tekst novopronađenog rukopisa snabdjevši ga studioznim uvo-

nicu da je sultan Murat živ dočekaao povratak princa Bajezida, koji je bio otišao da progoni razbijenog protivnika, te mu u direktnom razgovoru predao carsku vlast. To navodi na zaključak da su neki stariji izvori kojima se Bitlisi koristio vremenom nestali i danas nepoznati.

Nastavljajući započeti posao saopštavanja opisa značajnijih događaja iz Bitlisijeva djela, onih koji se tiču naše istorije, ovdje u prijevodu dajemo opis kosovske bitke, ispuštajući mjestimično samo one dijelove teksta koji predstavljaju balast srednjovjekovnog istočnjačkog kitnjastog stila kojim su vrlo često i naučna djela pisana, što je bila književna moda onog vremena, a suštinski nemaju uticaja na smisao teksta. Na taj način će ova važna istorijska materija postati pristupačna našim istoričarima, što će svakako predstavljati doprinos rasvjetljavanju toga događaja.

Na strani 337. zagrebačkog rukopisa Hešt behešta počinje opis kosovske bitke ovako:

Dastan XVIII

Kazivanje o pohodu sultana Gazije na najveću vojnu, na zbornu mjesto, gdje se sakupila većina vladara zemalja Rumelije i Evrope; uspjeh i pobjeda prave vjere i uništenje nevjerničkih vođa; o herojskoj smrti sultana nakon potpune pobjede nad vojskama i vladarima nevjerničkim; o načinu kako je to pogubljenje izvršio jedan zarobljeni nevjernik nakon što se razbjegla nevjernička vojska i potpuno razbijen blok zlikovaca.

U tradiciji prvaka ljudskog roda (Muhameda), bog mu se smilovao, prenosi se da se on zakleo uzvišenim bogom riječima: »Tako mi onog u čijoj je vlasti duša Muhamedova, želio bih da se borim na božjem putu pa da poginem, zatim da se opet borim pa da ponovo poginem«. Nije tajna za one koji shvataju i skrivene nagovještaje poslanikovih riječi, kao ni za one koji imaju sposobnosti da proniknu u fizičke i duhovne pojave, da se najveći cilj pohoda vojske duša protiv vojske tjelesa ograničava na plijen božanske spoznaje i na duhovno savršenstvo u vidljivom svijetu. Krajnji cilj naseljavanja i kultiviranja nesretnika i sretnika zasniva se na okupljanju i uređivanju ljudskog društva od pojedinaca u zajednice bogu pokornih. Dokaz za istinitost ove tvrdnje su istinite kur'anske riječi: »I ljude i džine sam stvorio samo da me obožavaju«. Inače, nije dostojno sveznajućeg mudraca uređenje društva u kome su svi njegovi dijelovi potpuno razjedinjeni; nije dostojno mudrosti i opće dobrote svemogućeg uređenje ljudskih odnosa na takav način da je

dom na 20 stranica, koji je zatim objavljen u faksimiliranom izdanju u dva dijela pod naslovom: Husejn, *Beda'i u'l-weqā'i'* (Udiviteljne sobi-

tija), Izdanje teksta, vvedenie i obščaja redakcije A. S. Tveritinovoj. Annotirovanoe oglavlenie i ukazatelji Ju. A. Petrosjana, Moskva 1961.

zajednica razjedinjena i nesložna. Kako su robska odanost prema bogu i postizanje herojstva i sreće zavisni od ispunjavanja uslova ropske pokornosti prema bogu i stalnim življenjem u toj pokornosti, bez sumnje će svaki srećnik koji bude izvršavao najvažnije i najveće obaveze prema bogu i brinuo se da trajno ispunjava sve dužnosti roba, postati dostojan velikog vjerskog i državnog položaja; i kad ta robska poslušnost bude uvažena i primljena kod boga, stiće će do krajnjeg stupnja duhovne veličine. Ali, stupnjevi kretanja na različitim visinama pobožnosti i službe bogu su različite vrijednosti. Za svaku poslušnost i službu bogu postoji i određeni stupanj vrednovanja kod boga, jer: »Svaka stvar kod njega ima svoju (vlastitu) vrijednost«. U svakom slučaju, molitva koja se obavi i tjelesno i sa iskrenošću srca i duše i u tu molitvu se uloži i život i ovaj svijet, to kod svakog izaziva divljenje. Dokaz za istinitost ove uzvišene tvrdnje je kur'anska izreka: »Oni koji se na božjem putu bore imetkom i životima imaju najčasnije mjesto kod boga, a bog je kao svjedok dovoljan«. Za ljude koji žele da budu odabrani kod boga i koji imaju cilj da kod njega budu primljeni kao pravi robovi božji, jasno je da nijedno djelo pobožnosti ne može biti savršenije od borbe na božjem putu, nijedna služba bogu ne može se smatrati dostojnijom od dobrovoljnog žrtvovanja života u važnom poslu na božjem putu. Jer, borci za vjeru, oni koji idu pravim putem, znaju da moraju na prvom konaku očekivati da život žrtvuju. O tom govori i sud donosi Muhamedova izreka: »Mudžahid je onaj ko se bori sa sobom, svojom strašću«.

Stih od pisca:

O srce, ne traži koristi od silne čežnje za sastankom sa voljenom osobom.

Jer prvo što se u ovom uzajamnom odnosu desi je šteta vlastitom životu.

Naprama požrtvovanosti boraca na polju džihada, sve ovozemaljske koristi pokazuju se beznačajne. Prema jasnom značenju riječi, sveta borba za vjeru sa nevjernicima i nevaljalcima je kao borba protiv svojih strasti. Ustrajnost u opasnostima i borbama sa neprijateljima odabrane vjere je dokaz i potvrda da se borci dobrovoljno žrtvuju. Nema sumnje da je herojstvo (šahadat), a to je vidan znak da je primljeno bogougodno djelo džihada, i žrtvovanje života i imetka na putu istine, a to je običaj sretnika, uvijek kod gospodara svijeta koji vidi najskrivenije mane ljudske i zna tajne srca i duša, molitva koja je jako uvažena i cijenjena. Ovakva služba i bogougodna djela bog pripisuje iskrenim vjernicima. Takav postupak je veoma omiljen i kod ljudi koji posjeduju ljubav prema bogu, (istini) koji su istinski zaljubljeni.

Stihovi:

Jednog dana ću te dočekati dobrodošlicom, tamo gdje je vječna vlast,
 Jer ti ćeš umrijeti izvojevati pobjedu nad sobom samim.
 Ako te zadesi kakva nevolja i iskušenje, budi zadovoljan,
 Jer se ponekad desi da zapadneš u nevolju od koje nema zaštite.

Uistinu, putem ove opće dobrote i ovog velikog dara, sultani Osmanove loze i carevi pravovjernih imaju preimućstvo nad drugim carevima svijeta. Ova misao je jasno dokazana u ranijim jasnim predgovorima i razmatranjima. O potpunoj vrijednosti džihada, sreći i vladavini prostranim carstvom, govore kur'anske riječi: »Onima koji su dobročinstvo činili pripada kao nagrada dobročinstvo, pa i više od toga«. U smislu ovog objašnjenja, u ovom dastanu biće prikazana predaja i vijesti o sultanu mudžahida, sultanu Gazi (Muratu). Suština svega detaljnog izlaganja i osnova za isticanje i davanje preimućva dinastiji Osmanovića nad ostalim je sljedeća:

Nema sumnje, dostojan visokog položaja božjeg zastupnika na zemlji i zaslužan da vlada i upravlja može biti samo onaj ko iz zahvalnosti što mu je data blagodat moći i vlasti carske i iz blagodarosti za darove beskrajnih pobjeda — trajno stoji u službi vjere islama, za nju se bori i brine; ko se danima i noćima brine kako će voditi poslove i stara se kako će se osvetiti božjim neprijateljima, zabranjujući sebi san i odmor. Jer, pokazati nemarnost i nebrigu u poslovima vjere i muslimanskog naroda, a biti na položaju halife i vladara, što znači biti sjena božje veličine i moći veoma je loše; tratiti vrijeme potrebno za vođenje državnih poslova na zabave i zabranjene stvari za cara je neblagosloveno i nedostojno.

Razmišljajući tako, a nakon konzultovanja sa savjetnicima i nakon priprema uobičajenih ratnih sredstava i rezervi, po božjoj odredbi, pošto je već zauzeo i pokorio Šišmanove zemlje i pripojio ih islamskim zemljama i u nastojanju da se osveti ostalim nevjerničkim vladarima koji su pokazivali tvrdoglavost i upornost — odlučio je da ih po zasluži kazni. Jedan od njih bio je Lazar, vladar Srbije, koji je obavezavši se na podanstvo i poslušnost, ponovo počeo pokazivati bunt i nepokornost. Isti takvi su bili kralj i vladar Bosne i arnautske Iskenderije (Skadra) koji su u sukobu sa Lala Šahinom uprljali ruke krvlju 10—15 hiljada islamskih junaka. Pored toga, složili su se na neprijateljstvo i vođenje borbe protiv islamskog sultana i u riješenosti da opustoše islamske zemlje bili su već vojske sakupili. Nema sumnje da je i po zakonu i logici postalo nužno obezbijediti se da se više ne ponove podlosti, smutnje i pobune tih tvrdoglavih neprijatelja⁹. I povede se žestoki rat za vlast i vjeru sa obje strane, i islamske i nevjerničke. Najveći smutljivac onog vremena i glavni pokretač pobuna i zavodnik tih opakih naroda i ne-

⁹ Vjerovatno autor misli na otkazivanje podaničke poslušnosti kneza

Lazara prema osmanskom sultanu.

vjernika pokazao se Lazar. Srca muslimana naročito sultana islamskih boraca bila su zaboravljena srdžbom, osvetom i željom da se on kazni za sva svoja zlodjela i pogrdne riječi. Otkloniti tu odvratnost iz brave uvrijeđenih srca vjernika, moglo se samo ključem njihovog osvajačkog mača. Sultan-gazi je zbog toga i s tom namjerom pomenute godine zimovao u gradu Plovdivu da bi na proljeće bilo lakše pokrenuti vojsku na nevjerničke krajeve. Te zime je jedina briga svih bila prikupljanje ratnog materijala i samo su mislili o pohodu u rat. Logorovanje sultana u Plovdivu izazvalo je uznemirenost svih nevjerničkih vladara, jer je postalo jasno da je sultan pripremio veliku vojnu. Lazar je zbog toga razaslao svoje izaslanike na sve strane u nevjerničke zemlje i obavijestio sve vladare Mesijine vjere o događaju koji se sprema: »Muslimanski padišah je odlučio da sruši moju vlast i ugled i da uništi moju konjicu i vojsku. Kad zauzme moje zemlje i domogne se moga bogatstva, doći će red na druge vladare i svaki će prema svojoj vlasti i ugledu iskusiti njegovu neizlječivu muku i nevolju. Najbolje je da vi svi sklopite savez sa mnom i da me prema svojoj moći i vojnoj sili pomognete. Što se mene tiče, ja ću sigurno poći na muslimanskog padišaha i nadamo se da ćemo njegovu vojsku uništiti i njegove zemlje osvojiti, Rumeliju ponovo hrišćanskoj vjeri povratiti i na putu vjere duha božjega ovaj put srcem i dušom junaštvo pokazati« poručio je Lazar.

Po časti, ugledu i vojnoj moći bosanski kralj i vladar bio je iznad ostalih i njemu je po dvorskom ceremonijalu i običaju pripadalo prvo mjesto među hrišćanskim vladarima.

Njega je ovo novo neprijateljstvo i krvoločnost u ubijanju islamskih boraca sve više učvršćivalo u mržnji prema muslimanima i povećavalo njegovu upornost u preduzimanju mjera za vođenje rata. Bosanski kralj je od početka bio podstrekač Lazara na nepokornost, podizanje pobuna, buntovnička nedjela i stvaranje meteža. Našavši se u nevolji, pokazao je veliku upornost u postizanju tih želja. Naročito je postao poznat zbog pobjedonosnog boja u kome je razbio vojsku islamskih gazija (Aluzija na boj kod Bileće 1388. g.). Stoga su ova dva smutljivca i razvratnika, komandanti nevjerničke konjice, postali podstrekači vladara drugih zemalja na neprijateljstvo i pobunu protiv sultana. Vladari Evrope, Ugarske, Vlaške, Albanije, Bogdanske i slavenskih naroda koji se sada zovu Poljaci i Česi, svi su pokazali spremnost (na borbu). Popisali su vojsku od oko 200.000 ljudi tih krajeva. Kad su potpuno pripremili ratni materijal i razvili zastavu nasilja i neprijateljstva, da bi pokazao potpuni sjaj i moć, Lazar je poslao jednog dostojanstvenika s pratnjom sultanu u Plovdiv. On je napisao pismo sultanu sa sadržinom koja je zagovarala spokojstvo i mir, ali je njegov cilj bio prožet tiranijom. Sultana je oslovljavao bratom i sav tekst pisao u bratskom tonu ovako: »Čuo sam da je moj brat došao na granicu svoje zemlje i da ima namjeru da obnovi neprijateljstvo i rat. Mi smo pripremili i prikupili potrebna ratna sredstva da uništimo njegovu vlast i moć. Sada, bilo bi junački da ni moj brat nipošto ne zanemari sakupljanje

vojske i pripremanje ratnog materijala; da oba svoja sina dovede u boj i da nikom od svojih državnika ne dopusti da izostane. Jer, i ja ću u ovaj boj doći sa svim svojim sinovima i dovešću sve svoje pomoćnike; pa (nakon boja), ili neka mom bratu potpuno prestane briga na ovoj strani i neka se uspostavi čvrsta vlast jedne strane, ili da mi njegov korijen, njegovo potomstvo i sljedbenike iz zemlje Rumelije iskorijenimo i očistimo ove krajeve od učenja i zakona vjere Muhamedove i po starom redu uredimo«.

Sultan je primio Lazarovog izaslanika, ukazao mu veliku pažnju, mnogo se raspitivao o Lazaru i sa izaslanikom razgovor vodio. Na Lazarovu poruku sultan je odgovorio onako kako su prilike zahtijevale: »Ako Bog da, čim proleće pokaže svoje znakove oživljavanja i vojskom ruža i bosiljaka uništi nevjerničku vojsku snijega i studeni, doći ću sa svom islamskom vojskom i sinovima prestolonasljednicima na Kosovo polje da povedem najžešću borbu sa tim nevjerničkim bratom razbojnikom. Učiniću na volju tom moćnom caru onako kako bude odredba božja. Neka se sada i moj brat potruđi i neka kako zna i može svoju vojsku uveća; neka traži pomagače koji će mu pomoći bilo mačem bilo savjetom; neka tvrdoglavu vojsku opremi kako treba i dođe na mejdan. Sigurno je da će se dogoditi što je od Boga određeno. Svakako, najvažnije pitanje ljudske zajednice biće odlučeno i riješeno u korist jedne strane«. On je (zatim) izaslanika carski darovao i dozvolio mu da se vrati.

Kad se izaslanik vratio, izvijestio je Lazara o svom susretu sa sultanom prikazujući njegovu odvažnost, junaštvo i pouzdanje u pomoć Božju. U toj nevolji Lazar odmah pristupi sakupljanju vojske i pripremanju ratnog materijala. Pismeno je obavijestio sve vladare o rezultatu misije svoga izaslanika sultanu. Svi nevjernički vladari su se obavezali da će doći u boj. Danju i noću bili su u brizi oko ovog velikog događaja, pa ni u postelji nisu imali mirna sna. Vjeri odani i dalekovidni sultan naredio je odmah da se islamska vojska počne pripremati, kao i vojska okolnih (njemu pokornih) vladara. On je dobio oba svoja hrabra sina i srećna nasljednika. Jedan od njih je bio hrabri carević, osvajač Bajazid, koji u oku zavidnika i neprijatelja bijaše kao bljesak munje sa istoka i kao mač ili koplje koji donose tešku nesreću, koji je u vatri borbe bio kao udar groma koji sažiže ili kao svijetli užareni meteor. Drugi nasljednik bio je Jakub Čelebi, koji je u rukovođenju vojskom posjedovao uvojak sreće kao zastavu božje pomoći, a u ophođenju s ljudima, zbog velike darežljivosti, bijaše simbol božje dobrote i milosti. Sultan je ova svoja dva srećna nasljednika bio poslao kao svoje namjesnike u zemlje Anadolije koje su perivoj slave i veličine da održavaju red u narodu i poredak u državi. Kako je trebalo da u ovom pohodu učestvuje cio narod i kako je ova borba postala jedina briga svima vjernicima, car je, protivno običaju, svoju djecu dobio u carski logor i obavijestio sve okolne vladare islamske kao: vladara Kastamunije Isfendijar-bega, vladara Germijana Jakub-bega, vladare Saruhana, Menteše-ili, Ajdin-ili, Hamid-ili, kao i sve nevjer-

ničke vladare koji su bili priznali tursku vlast i bili obavezni da učestvuju u ratnim pohodima. Izvolio je poslati carski ferman u sve pokrajine radi poziva na borbu. Uistinu, bezbroj junaka iz mnogih pokrajina i gradova stiže u pomoć islamskoj vojsci. S obje strane mora, iz Anadolije i iz Rumelije, u carski logor pristizahu emiri sa svojim vojskama. Čim se proljeće ustalilo i vrijeme otoplilo, a ružičnjak prekrila vojska zelenila, sultan je htio da pređe rijeku Maricu, da brzo u zakazani rok bitke razvije pobjedonosnu zastavu. Koliko god neprijateljska vojska bila brojnija, on je odlučio da isturi prethodnicu islamske vojske. Ali, pošto je rijeka Marica bila mnogo nadošla i plahovita, islamska vojska nije mogla preći. Ona rijeka je zbog poplava bila bez prelaza i izgledalo je kao da je nastao potop svijeta.

Sačekavši nekoliko dana u okolini Plovdiva, sultan je na brzinu formirao prethodnicu islamske vojske od 5000 borbenih mladića pod vođstvom Jahši-bega sina Timurtaševa i još nekoliko hrabrih vojskovođa. Izvidnicu je otpremio u pravcu Šehirkoja (Pirota) koji je u to vrijeme bio granica prema nevjerničkim zemljama. Ti laki konjinci brzo projuriše kroz cijelu pokrajinu pljačkajući i nomade i ratarsko stanovništvo i zadobivši veliki plijen, opet se brzo povukoše spasavajući se planinskim klancima od prevare i smicalica nevjerničkih.

Kad je ova vijest došla do Lazara, u srdžbi otpremi 15000 krvoločnih konjanika da zatvore opasne prolaze islamskim borcima, da otrovnim strijelama unište kopljima naoružane islamske konjanike i pljačkaše, da izbave zarobljenike i da, umjesto njih, islamske borce pohvataju i povežu. Ali, riječi (kur'anske) čiji je sadržaj istina: »Varka nevjernika vodi samo u zabludu« se obistinile. I dok su nevjernici stigli u planinske klance, islamska vojska je izvršila noćni prepad i kao što jutarnji povjetarac odnese listove ruže i bosiljka, tako ona zarobi mnogo robova i robinja, a nevjernici od svoga poduhvata doživješe samo kajanje i tugu. Kad se pobjedonosna vojska vratila u sultanov logor, sultanu je predstavila sav plijen zadobijen na tom pohodu. Naravno, poslije ovog događaja bilo je dovoljno uzroka i povoda za rat. Od prašine smutnje i uzbune koja se uzvitlala iz ratnog spora, došlo se i završilo borbom prsa u prsa. Sultan je krenuo s pobjedonosnom vojskom i ulogorio se u Ihtimanskom polju. Smatrao je da je najbolje požuriti i što prije stupiti u boj s neprijateljima. Uz pomoć božju pošli su konak po konak da suzbiju neprijatelja. Od dva pravca koji su vodili do cilja, jedan preko Sofije a drugi preko Konstantina (pokrajine Konstantina Dejanovića), sultan je odabrao ovaj drugi zato što je Konstantin, vladar ove pokrajine, spadao u red pokornih sultanovih haračnika. U vrijeme ovih događaja nevjernički vladari (koji su bili podložni sultanu) nisu skretali s puta pokornosti, nego su prema utvrđenom pravilu pokoravali se i izvršavali naređenja sultana. Kada su sultanske pobjedonosne zastave stigle do granice njegove zemlje, Konstantin je poslao na koplonoštvo počasnu povorku da se pokloni i iskaže odanost sul-

tanu s raznovrsnim darovima za sultana i članove njegove pratnje. U svim kasabama, selima i cijeloj pokrajini svojoj priredio mu je doček i u znak vjernosti raznovrsne darove i poklone carske ponudio sultanu. On sam priključio se sa svojom vojskom sultanu i islamskoj vojski. Ovi njegovi cijenjeni izrazi odanosti jako su se dopali sultanu, pa je i sultan njemu također ukazao carske počasti i obilato ga nagradio. Kada su nevjernici čuli da je sultan krenuo sa islamskom vojskom i da se sultanova vojska utaborila u blizini planine Rile (ريله), iako nevjernički vladari nisu bili nespremni ni u pogledu broja vojske niti ratnih sredstava, jer se u njihovu taboru našlo sedam moćnih nevjerničkih careva, kao i mnoge dobro opremljene čete i komandanti kao pomoć Lazaru od drugih vladara, ipak snaga islamske vjere i strah od islamske vojne sile, premda po broju nije bila ni koliko četvrtina nevjernika, veoma su djelovali na njihovo srce i uznemirili ih. Prema istinitom obećanju (ajeta kur'anskog): »Mi smo utjerali strah u srca nevjernika zbog toga što su mnogobošci« i u njihova mračna srca je ušlo potpuno nespokojsstvo. Vijest da je sultan krenuo (u ratni pohod) doletjela je kao jutarnji vihor koji nesrećne svjetiljke uznemiri. Osvetnički glas islamskih boraca bio je kao strašni krik šumskih lavova koji rasprši krdo magaraca ili sitne stočke sa mladunčadima. Htjeli ili ne, svi nevjernički vladari su se morali sastati da se posavjetuju i da se dogovore o načinu vođenja borbe sa islamskim sultanom. Svaki od njih je svoje pogrešno mišljenje smatrao najkorisnijim i najsvrsishodnijim i za svoje rezonovanje donosio dokaze. Neki su iznosili mišljenje da treba odmah stupiti u borbu sa sultanom. Polazili su od toga što se islamska vojska, premda je uistinu bila manja, stalno povećavala, dok nevjernička vojska koja je mnogobrojna, zbog nestašice u životnim namirnicama, kolikogod se povećavala, utoliko se i umanjivala. Neki su iznosili mišljenje da je najsvrsishodnije da zadrže svoju vojsku da ne dođe na bojno polje, da ukore muslimane zbog zakašnjavanja i izbjegavanja od dolaska na bojno polje, a da slanjem izaslanika doznaju stanje i brojnost vojske vjernika. Oni bi na taj način kod ove strane (muslimana) razjarili vjerski fanatizam i junačku požrtvovanost, namamili ih bliže sebi, da bi tako u tijesnim prolazima i brdskim teško prohodnim padinama odnijeli pobjedu nad muslimanima. Konačno su se odlučili da prihvate ovo drugo mišljenje i poslali izaslanika sultanu. Ukorivši ga za izbjegavanje da stupi u borbu, poslali su mu odvažne poruke. Kad je nevjernički izaslanik stigao sultanu, isporučio mu je nekoliko nepristojnih poruka i prijekora. Između ostalog, kad poziva na borbu i osvajanja zemalja, zašto na bojno polje zakašnjava; ako on želi da vrijeme provodi u nemaru i izbjegavanju borbe, poručuju oni, mi ćemo doći i njemu i gazijama pokazati junačku srčanost i borbeno iskustvo. Na izaslanikove riječi sultan se žestoko rasrdi, isuče sablju koja sinu poput sunčanih zraka. Da bi prikazao moć i snagu, sultan naredi smotru islamske vojske pred nevjerničkim izaslanikom. Dostojanstveni nevjernički izaslanik za vrijeme smotre vojske uputio je sultanu ove

riječi: »Ako ova smotra vojske ima za cilj da nas zastrašite, naša vojska je u suštini brojnija od vaše. Na tu drskost, oholost i nadmenost dostojanstvenog izaslanika koji se ponosio mnoštvom vojske nasilnika i nezalica, sultan se veoma rasrdi i odgovori: »Kada bi brojnost donosila pobjedu, zašto bi se brojna vojska komaraca i muha pokorila istočnom povjetarcu! Kada bi količina ratnog materijala i mladenačka lakomislenost bili uzrok stalnog uspona, nikada razvijene grane krasnog ružinog grma ne bi stradale od jesenjeg vjetrova i napada zime. Hvala bogu što su oni koji su na pravom putu, uprkos malobrojnosti i brojčane nadmoći protivnika, uvijek pobjednici nad onim koji idu krivim putem...« Poslije ovih junačkih razgovora, sultan je nevjerničkom izaslaniku dozvolio da se vrati i zakazao bojni susret u određeno vrijeme na Kosovu Polju. Po ispraćaju izaslanika (svu) pažnju su obratili na uništenje neprijatelja. Za otpočinjanje ovog krvavog boja određen je rok. Sultan se tada počeo savjetovati sa dostojanstvenicima i junacima o načinu vođenja borbe i rasporedu bojnih redova i četa na dan borbe. Sve vojskovođe je sazvaio na carsko vijećanje. Prvo se obratio Evrenos-begu riječima: »Ti si uspijevao i pobjeđivao u boju s neprijateljima, vodio si borbu sa svim nevjernicima, pa šta misliš kako se može vojevati i na kakav se način treba boriti sa ovako snažnim neprijateljima?«. Evrenos-beg je odgovorio: »Budući da su se vrijeme i mjesto za borbu sa ovim narodom približili, sada treba, što je moguće brže, poći na bojište i zauzeti mjesto (položaj) koje bude pogodnije. U sukobu sa tom vojskom na dan bitke treba nastupiti pribrano i mirno, postepeno prelaziti u napad, jer je njihova nevjernička vojska, poređana u bojne redove, kao željezno brdo, poput brane od čvrstog željeza. Pobjeda nad njihovim četama i redovima nije unaprijed osigurana; nije nikako lako razbiti željeznu branu udarcem mača. Ali, kako neki od njih misle na slom svojih bojnih redova, i to pod uticajem bodrenja armije (turske), njene odlučnosti u borbi, uz pomoć božiju, njihov poraz je neminovan«. Ovakvo rezonovanje činilo se sultanu i svim državnim dostojanstvenicima ispravno. Na osnovu toga, sultan je odlučio i naredio da vojska krene rano ujutro. Evrenos-bega i Paša Jigita sa nekoliko islamskih boraca odredili su da budu prethodnica i stavili im u dužnost da zauzmu put koji je vodio kroz klanac. Kad su ranije spomenuti stigli u tjesnac, kuda vojska treba da prođe, tamo je stajalo trideset uglednih nevjernika — čuvara klanca i svaki je budno, poput aždaha, osmatrao neprijatelja. Evrenos-beg je bio najodlučniji od svih da neprijatelja uništi. Sa suprotne strane također se pojavilo nekoliko hrabrih protivnika. Kad se među njima zametnuo boj, Evrenos-beg, koji je u gađanju strijelom bio veoma izvježban, izvukao je strijelu iz futrole i pogodio neprijatelja u grudi. Strijela ga je prostrijelila i on se odmah srušio mrtav na zemlju. Poslije toga, istupio je drugi nevjernik. I ovaj nevjernik se začas srušio. Stigle su i druge gazije. Uz pomoć mudžahida oborio je na zemlju osam nevjernika, a ostali su pobjegli. Zarobljenike je doveo

pred sultana i priključio prethodnici. Tako je ovaj opasni prolaz bio otvoren muslimanima. Na najlakši način prošli su kroz (ovaj) stravični i jezoviti tjesnac. Zatim su se, prešavši preko rijeke Morave, sa cijelom pratnjom ulogorili na jednom pogodnom mjestu. Borci su naočigled neprijatelja demonstrirali junaštvo. Kad su nevjernički vladari vidjeli položaj pobjedonosne islamske vojske, počeli su ih ponižavati i rugati im se. Svaki je sebe hvalisao i obećavao podvige na bojnopolju. Tako Vlk oglu, koji je bio Lazarev sestrić (!) i po junaštvu i broju podanika jedan iz vijeća njihovih vladara, a među njima bili su vladari Bosne, Albanije, glavni vojskovođa evropske vojske, te glavni komandanti Bogdanske, Vlaške i Ugarske, obavezao se da će na dan borbe odmah u početku sam sa svojom vojskom udariti na sultana. Lazar je u velikom vijeću izjavio: »Ko uhvati muslimanskog padišaha smatram ga dostojnim da mu dam svoju kćer i deset tvrđava sa okolnim područjima (tevabi)«. Vladar Bosne je na to rekao: »Ja mu dajem pet tvrđava sa okolinom«; i svaki od nevjerničkih velikih vladara je ovim povodom davao obaveze za nagrade. Svoje borce su unapređivali na komandne položaje da bi ih podsticali na borbu i hrabrost.

Sultan Gazi (Murat) je sa princom Bajezidom izašao na jedno visoko brdo da osmotri neprijateljsku vojsku i ocijeni njenu brojnost i položaje. Oni su procijenili brojnost vojske i njihova oružja. Kad su pronicljivim očima bacili pogled na to mnoštvo i tu (silnu) vojsku, opazili su gomilu mnogobrojniju od pustinjskih gmizavaca i insekata i ugledali strašan prizor, strašniji od tamne noći. Sultan je izjavio: »Mi smatramo da smo uložili ogroman trud da skupimo velik broj vojske i da za bojno polje pripremimo izvrsnu ratnu opremu i materijal; ali, islamska vojska je u poređenju sa ovom kao plejade u zvjezdanoj noći ili kao što je odnos između broja zvijezda stajačica i broja planeta. Prema približnoj procjeni sultana i članova carskog vijeća, broj nevjerničke vojske je bio peterostruko veći i od broja islamske vojske. To je pobudilo njihovo razmišljanje o borbi i ratovanju. Razgovore su vodili i savjetovali se o planu i rasporedu za dan borbe. Neki iskusniji su izjavili da nevjernička vojska ima konje koji bježe od deva, jer se boje njihova čudna izgleda, pa treba ispred vojske da postroje deve. Iza redova deva, treba dovesti konjanike i pješake u bojnu gotovost. Kada nevjernički konji (iz straha pred devama) počnu bježati u stranu, sigurno je da će odjednom svi iz borbe pobjeći. Čim nevjernici okrenu leđa, neka ih borci slijede (gone) i neka izvrše ono što je junačka dužnost. Kako su nevjernici od glave do pete u oklopima, svi će izginuti ako ih budu tukli palicama s leđa.

Sultan se obratio Bajezidu: »Šta ti misliš i kako bi tvoja razboritost otvorila ovu zaključanu bravu?«. Princ (Bajezid) je ocu odgovorio: »Hvala Bogu, na putu vjere smo se odvajkada (s oca na sina) borili i uvijek uz pomoć božiju pobjeđivali neprijatelje vjere i države. Nikad se na bojnopolju ovakvim varkama nismo služili, nego smo bili u božijoj zaštiti i uz pomoć plemenitog koji obilno

daje uvijek neprijatelja pobjeđivali. I sada se možemo nadati da tajanstvena božja dobrota sačuva ovu islamsku vojsku od neprijateljskih zala i da se blagoslovom Muhamedovim a rukom nevidljivih junaka (merdani gajb) vrata pobjede otvore«.

Ova junačka izjava princa Bajezida bila je velika podrška i potpora sultanu te ga je blagoslovio i zaželio mu dug život i sreću. Tada se obrati istim pitanjem veziru Ali-paši. Ali-paša je jedne noći, poslije skrušenih molitava upravljenih bogu, otvorio Kur'an na »fal« u ovom iskušenju. U »falu« je bio napisan ovaj časni ajet: »Poslaniče, bori se protiv nevjernika i licemjera«. Zbog toga »fala« postao je radostan i izrazio potpuno pouzdanje u pobjedu islama. U dobronamjernom odgovoru ispričao je sultanu ovaj »fal« i na ovu radosnu vijest nadodao da, uz blagoslov dobrih i bogu bliskih ljudi, nema potrebe zaštićavati se kamilama. Poslije Ali-paše sultan je zatražio savjet od vezira Timurtaš-bega. Kako je on dobro poznao komandovanje vojskom, u odgovoru na ovo je rekao: »Iako se čini umjestan plan isturiti kamile naspram njihovoj vojsci i njihovim plašljivim konjima, ipak kako god se može očekivati da se njihovi konji uplaše i razbjegnu u stranu, isto tako je sigurno da će se i deve uplašiti i razbjeći od njihovih oklopnika i pucnjave njihovih gromoglasnih topova i pušaka. Ako bi, bože sačuvaj, deve počele bježati, sigurno će se nazad povratiti i na taj način razbiće se redovi islamske vojske. Ako u tom međuvremenu iznenada jurnu na mejdan redovi neprijateljske vojske, svakako da bismo se pokajali zbog takvog strategijskog rasporeda, i ne bismo imali bojne gotovosti. U tom sukobu bi isпустиili iz ruku uzde reda i razboritosti«.

Ukratko, svi članovi carskog vijeća odlučili su da pođu u borbu prsa u prsa i drugog dana po ustaljenom običaju krenuli su u rat. One noći, uoči dana, kad je odlučeno da se otpočne borba, i kada su islamske svijetle zastave dignute i zablistale prema nevjerničkoj vojsci, sultan se bio zadubio u misli kako da ukloni i razbije ovu veliku pobunu protiv vlasti i vjere i da pripremi odbranu od napada nevjernika. U tmini mrkle noći prosvijetljeni sultan je tražio spasa od mraka tuge. Od onog vala koji se dizao iz potopa misli, njegova svijest je našla spas u lađi molitve i obraćanja bogu. Ali jedne noći iz hladnih vjetrova smutnje i mnoštva prašine prostora i vremena, pojavili su se tragovi tmine i tuge. Zabrinutost zbog mnogobrojnosti neprijatelja djelovalo je da je na sultanovo srce pala potpuna prašina. Vrata razgovora bila su zabravljena katancem ćutanja u osami. Stoga je bio veoma rasijan. Jer sutrašnji dan boja tražiće da se iz vihora koji je te noći počeo puhati i iz tmine oblaka koji se proširio na polju mržnje i osvete, zaleprša zastava pobjede i sreće mudžahida i biće uzrok da se razvije zastava islamske vjere pred očima prijatelja. U ovoj brizi uputio se prema bogomolji, božanskom utočištu sultana i skrušenim licem na zemlji iskreno se moleći za spas od poraza i rasula i uputstvo kako da se postigne krajnji cilj i želja, pobjeda boraca za vjeru, a da nevjernici ostanu na cjedilu i poniženi u (svome) neprijateljstvu i osveti. Te tamne noći on se osamio u svom

čadoru svojom rukom je zatvorio vrata tjelesne zavisnosti i carske raskoši. Vanjske dijelove tijela je ukrasio čistoćom kao što je čistoća blistavog srca njegova vjerovanja.

Nakon obavljanja propisanih i dobroboljnih molitava, raširio je i ispružio ruke obraćajući se molbom božanskoj dobroti riječima: »Bože, ti si gospodar u kojeg se uzdaju svi robovi, nevjernici i muslimani, ti si ljudima utočište u radosti i žalosti, u bijedi i u blagostanju. Prijateljima ne uskrati svoju milost i kao što si uvijek činio, ukaži svoju milost ovim zabrinutim vjernicima. Omogućiti da se uzdignu zastave istine islamske vjere u prostore pobjede, uzmi pod svoju zaštitu duhom klonulu i obnemoglu vojsku i zaštititi je od zla okrutnih neprijatelja. Tvoje sveznanje obuhvata i onog bijednog slugu kome si stavio u dužnost da služi vjeri i koga si postavio zapovjednikom konjice islamskih boraca da svagdje i uvijek izvršava borbenu obavezu i da u svakom pohodu proširi zemlje, a da nevjernike i tvrdoglave ponizi. Kao krajnji cilj i želju imao sam postizanje tvog zadovoljstva i sa ovog vladarskog prijestolja mislio sam na upotpunjenje i izvršenje Muhamedova pravca. Jedini cilj u ovom poduhvatu je da dignemo ugled islama i da se radi općeg dobra i interesa suprotstavimo ovim idolopoklonicima. Dugo je vremena prošlo od kako ni u doba muslimanskih careva minulih stoljeća ni u jednoj borbi nije učestvovala ovako velika grupacija neprijatelja vjere i nikada i nigdje svijetle oči iskonskog neba nisu vidjele ovakav sukob istine i neistine«.

Pored toga što je brojnost vojske neprijatelja vjere bila višestruko veća od broja islamskih boraca i mada veća od razlike između hiljada i stotina, područje vojnog logora i bojnog polja između vojska dviju zaraćenih strana bilo je područje s mekim terenom i prašinom, pa se zbog velike prašine nije mogao razlikovati nevjernički od islamskog vojnika. Zbog toga se sultanu nakupila prašina ove brige i on se veoma uplašio; jer borba u takvom prašnjavom danu, kada vjetrovi duvaju s protivne strane, i kada su bili nepovoljni, uz pomoć nadmoćne vojske je laka; a prema iskustvu iskusnih ratnika, nadmoćnost i pobjeda vojske zavisi od povoljnog vjetra. Hrišćanskoj vojsci je pogodnost vjetrova značila savršenu snagu i pouzdanje. Zbog ove nepovoljne situacije sultan ispruži ruke i uputi molbu bogu u kojoj ponizno kroz suze moljaše boga da otkloni ove nevolje i ispuni mu želje i potrebe: »Bože, u ime poštovanja tvoga plemenitog bića, i u ime blagoslova vjerezakona onog miljenika i prijatelja tvoga, na ovom bojnopolju ne učini brižnim lica ovih boraca na putu vjere niti rastuži svijetli obraz ovih naoružanih vojnika istine i čvrstog vjerovanja, njihovo svjetlo čelo na ovom bojištu, i ako ga s počašću i pažnjom gledaš, uzvisi ga pobjedom. Iako je božanska nezavisnost veća od prevage nevjerničke strane nad vjerničkom, tamo gdje je nezavisnost i veličina, zar se može očekivati pogled i iskazivanje poštovanja prema vjernicima. Ovog nemoćnog i bijednog božijeg roba za koga se smatra da vlada velikim mnoštvom ljudi, koji je uvijek potišten i razbijena srca, kad si mu

po nužnosti odredbe stavio u dužnost zapovjedništvo nad tolikim borbenim vojskama, ovog vaspitanika tvoje milosti među ljudima koji godinama nosi visoki naslov gazije i borca među nevjernicima i muslimanima, sada u ovom sudbonosnom vremenu učini žrtvom za iskupljenje muslimana (fidayi muslimin saz). Po ustaljenom redu i zakonu, nemoj ga lišiti svoje iskonske milosti, ukaži mu čast da postane mučenik. Ne baci muslimansku zastavu ovog puta prezreno na zemlju».

Dok se sultan gazi u toj tamnoj noći obraćao molbom stvoritelju, neočekivano, poslije krajnje klonulosti i nemoći, obuze ga san na momenat i on brzo spusti glavu na koljeno i zaspa. Zbog velike čistote srca i iskrenog uvjerenja, otvorila su mu se vrata tajanstvenosti; zbog iskrenosti, vesele naravi i ljubavne čistote srca, u jednom trenu njegov pogled ode u duhovni svijet i vidje kako je jedan anđeo sišao s nebesa, vjerovatno je to bio anđeo kome su bile povjerene kiše i padavine ili, možda, anđeo određen za druge važne poslove i sultanu reče: »Tvoje molbe su kod uzvišenog stvoritelja uslišene; tvoja traženja su na svim vratima potpuno primljena«. Sultan se u tom snoviđenju (ovog duhovnog sadržaja) od božje veličine i veselja što je postigao ono što je želio probudi, potom se sav predade božjoj zahvalnosti. Kada se probudi i otvori oči, ugleda dio onih svojih želja koje je u molbi tražio, već se ostvarile: nebo blagodati i milosti božje počelo je da sipa kišu koja potpuno pokupi prašinu brige i straha koji su bili prekrili srca i duše. Sultan se uvjerio da je udovoljenje molbi u ovom jednom što je tražio, znak sreće i dio onog ugodnog sna, da je to ostvarenje prvih dijelova pobjede, dokaz ostvarenja i dostignuća konačnog cilja za sve (vjernike).

O početku pregovaranja vojski dviju strana jezikom mača, te o velikoj borbi između dviju zaraćenih strana od kojih će jedna u raj, a druga u pakao.

U zoru je car izašao iz svog čadora i podigao blistavu ratnu zastavu prema nebu. Bojno polje je sijalo od bljeska kopalja i mačeva dvaju zaraćenih strana čije su vojske bile postrojene u bojne redove, riješene da odmjere snage u borbi i jedna drugu unište. Uveče, uoči borbe, neprijateljski prvaci, među kojima se nalazilo sedam uglednih vladara, sastali su se na vijećanje i dugo su raspravljali o načinu vođenja borbe sa islamskom vojskom. Oni su, prema starom nevjerničkom običaju priredili pijanku i u potpunom ili djelomičnom odsustvu razbora, raspravljali jedan s drugim i savjetovali se o borbi. Lazović (Las oglu)¹⁰ koji se među njima odlikovao ozbiljnošću rezonovanja i planiranja i koji je po rangu bio najugledniji

¹⁰ Bitlisi, kao i njegovi prethodnici Uruğ b. Adil i anonimni jedrenski derviš, Lazara najčešće naziva pogrešno Lasoglu tj. Lazović, a ne-

gdje pravilno — Las. Tako isto postupa i Saduddin, kome je i inače Bitlisi bio uzor.

i najvažniji, one iste noći kada se sultan gazi u osami obraćao i molio bogu, on se savjetovao sa ostalim zabludjelim nevjerničkim vođama ovako: »Predlažem da večeras napadnemo islamsku vojsku. Njihova vojska u odnosu na našu je malobrojna, treba noću da ih zabunimo i rastjeramo«. Većina nevjerničkih vladara smatrali su ispravnim ovo njegovo pogrešno rezonovanje i svi su se u ovoj zamisli s njim saglasili. Samo jedan od onih sedam paklenskih furija i nevjerničkih vođa po imenu Jorgi (يوركي)¹¹ koji je komandovao vojskom od 50.000 ljudi, oslanjajući se i pouzdavajući u brojnost svoje posluge i pratnje, na tom savjetovanju je rekao: »Kada bi noću napali, pod zaštitom noćne tmine, većina muslimana spisila bi se od propasti, ropstva i osvetničkog mača bijegom u planinu i pustaru. Ova bijedna vojska muslimanska je samo obrok za ručak ovim kitovima crnomorskim. Zašto treba svojom rukom puštati lovinu iz zamke da iskoči i spasi se!?«.

Zbog velikog lažnog pouzdanja u brojnost vojske i krajnjeg nemara, neznanja i nepokoravanja božjoj odredbi, odgodili su borbu do jutra sljedećeg dana, a za komandante vojske na svim položajima postavili su po jednog od tih vođa. Obijesnog Lazovića (لاس اوغلی) (ارغونرا), koji je bio najugledniji vladar one družine prokletih i zavedenih, jednoglasno su postavili u centar vojske¹². Vukovića (ويلق اوغلی) koji je bio Lazovićeve sestrić (!) i koji se najviše od svih uznosio ju-

¹¹ Za sada se ne zna ko je bio vojskovođa Jorgi koji je prema Bitlisiju komandovao vojskom od 50.000. Vidi se, dakle, samo to da je bio moćan velikaš, Njega spominju u istom obliku Saduddin i Kodža Husejn. Međutim, u spomenu-tom kritičkom izdanju Nešrijeve kronike (Cihan-numa) ovo ime je navedeno u obliku «يوکا» (Izdavači /kritičkog teksta/ Nešrijeve kronike ovo ime su pročitali Juvana. Mi mislimo da ga treba čitati *Juga*) i kaže se da je komandovao vojskom od 90.000 ljudi:

يوکا آدلو بر کافر وارايدی طقسان بيک
اره ما لکدي

A. Olesnički koji se u studiji spomenutoj u bilješci 1 »*Turski izvori o kosovskom boju*« koristio bečkim i pariskim primjerkom Nešrijeva djela kaže da je «يوکا» bio zapovjednik vojske od 9000 i ispravlja Behrnauera i Brlića, koji su ovaj broj pročitali 900.000. Vidjeti: Nešri, *Kitab-i cihan-numa*, I cilt Ankara

1949, s. 286; Sa'duddin, *Tağuttawārih*, Istanbul 1279/1862—3, s. 120; Huseyn, *Badēyi u'l-waqāyih*, Cilt I, Moskva 1961, 1. 84a; A Olesnički, *Turski izvori o kosovskom boju*, Skoplje 1935, s. 24.

¹² Dok je u našem rukopisnom primjerku Hešt behešta riječ »argun« došla kao atribut uz imenicu Las oglu, Saduddin za koga smo rekli da se u opisu ovog događaja oslanjao na Bitlisija, na ovom mjestu spominje Arguna kao zasebnu ličnost za koga kaže da je »azgun« — obijestan i koji je uz kneza Lazara stajao u centru hrišćanske vojske.

(جمله دن ارغون نام لاس اوغلی ایله قلب

لشکرده طوردي)

Nešri ne spominje Arguna kao zasebnu ličnost, nego je za Lazara kazao da je »azgun« — obijestan, kao što je učinio Bitlisi Koğa Huseyn je na ovom mjestu najjasniji kad kaže: Lazovića Arguna koji je bio najsilniji među nevjerničkim pokvarenim vladarima, njega su jednoglasno postavili u centar voj-

naštvom, postavio je na desno krilo nevjerničke vojske¹³. Kralja Bosne Levend oglua je postavio na lijevo krilo sa vojskama onih zemalja¹⁴. Ugarske, vlaške, bugarske, arnautske i češke vođe rasporedio je na oba svoja nesrećna krila. Svi zavidni i osvetoljubivi prokletnici ispiše čaše rujnog vina u želji i žeđi za muslimanskom krvlju. Lažnu hrabrost i odvažnost koja im se vrtjela u glavi zbog opijenosti položajem i vlašću, a koju su izražavali izmjenjujući vinske čaše, smatrali su da je prava sposobnost i junaštvo. Sve nevjerničke vođe obećavale su, držeći se oholo, muslimansko roblje i plijen svojim slugama, nemoćnima i djeci svojih vojnika. To je išlo do te mjere da su odlučili da svaki konjanik pripremi čvrst konopac za vezanje zarobljenika, te kada muslimanske borce pohvataju da po skupu cijenu prodaju Evropljanima (mardumi farangistan) da za taj novac kupe čaše i na pijankama iz njih piju.

Jedan od (njihovih) vojnika bio je poznat po šaljivosti i duhovitosti. Probranim dosjetkama on je u društvu vladara svoga naroda izvodio razne šale i nestašluke. U vezi s prevelikim pripremanjem

ške koja uvijek doživljava poraze.

لاس اوغلی ارغون که ملوک کفره فجره ناک

ازغونی ایدي حمله ناک اتفایله انی لشکر

هزیمت اثرلرینک قلبه تمین ایلدیر).

Vidjeti: Nešri, *Kitāb-i cihān-nūma*, I cilt, Ankara 1949, s. 292; Saduddin, *Tāğuttāwarīh*, ğild-i ewel, Istanbul 1279/1862—3, s. 120; Husayn, *Baddāyī u-l-waqāyī*, ğild I, Moskva 1961, list 84a.

¹³ Bitlisi, a prema njemu i Saduddin, kao i Kodža Husejn Vuka Brankovića pogrešno nazivaju Vlkoglu (Vuković) i kažu da je Lazarev sestrčić (!)

(خواهر زاده لاس، خواهر زاده سی،

همشیره زاده سی)

Međutim, Nešri Vuka Brankovića (Vukovića) pravilno smatra Lazarovim zetom, a uz to navodi još jednu ličnost (čije ime ne spominje) kao Lazarova bratića ili sestrića (yegeu). Isto tako on navodi dvije ličnosti i na čelu bosanske vojske i kaže: »Poslije toga postavio je svoga zeta Vukovića i svoga sestrića na desnu stranu, a Bosnu (tj. bosanskog vojskovođu) i Jund-oglua postavio je na lijevu stranu.

(اندن کویکوسی ولق اوغلیه یکانن صاغه

قویب یوند اوغلیه بو ستایی صوله قودی)

Saduddin (za razliku od Bitlislija i Kodža Husejina) također na čelu bosanske vojske spominje bosanskog kralja (!) i Levend-oglu (?)

(و بوسنه قرالی لوند اوغلی ایله میسرده . . .

طوردیلر)

Vidjeti navedena mjesta u djeli-ma spomenutim u bilješci 9.

¹⁴ Ovdje se pokazuje razlika između kazivanja Bitlislija i Kodža Husejina, s jedne strane, i Nešrija i Saduddina, s druge. Dok Nešri i Saduddin Jund oglua (?) odnosno Levend oglua (?) navode kao ličnost koja je stajala na čelu hrišćanske vojske uz bosanskog kralja (!), kod Bitlislija se »Lewend oglu« javlja kao vlastita imenica uz imenicu (izafet kon.) »kral-i Bosna« kao njenu apoziciju

(و قرال بوسنه) لوند اوغلی راها سپاه آن

ممالک بر دوست چپ بر گماشت

Kodža Husejin, čije se kazivanje ovdje podudara sa Bitlislijevim, najjasniji je kad kaže: »Bosanskog kralja opakoga Lewend-oglua postavili su kao vojskovođu na lijevoj strani

(بوسنه قرالی اولان) (لوند اوغلی نام

بديخصالی صول قوله سردار ایلدیر).

Vidjeti navedena mjesta u djeli-ma pomenutim u bilješci 9.

konopaca i drugih sredstava za hvatanje muslimana on u skupu dobaci: »Na osnovu onoga što smo više puta vidjeli i u što smo se uvjerali kao i na osnovu onoga što smo toliko puta čuli od ljudi koji prenose i prepričavaju ranije događaje znamo da je turska vojska zbog velike smjelosti i junaštva uvijek vezala u lance i konopce zarobljene nevjerničke jedinice (tavajifi kuffar). Nikada ljudi nisu vidjeli turske borce u nevjerničkim okovima. Zato nije čudo što pripremate konopce za pobjedu muslimana i poput svilene bube sami sućete niti i užeta radi vlastite propasti«.

Sultanova vojska se, prema ustaljenom redu i običaju u drugim ratnim pohodima, obrazovala i rasporedila na bataljone. Oba sretna carevića, ostale emire i glavare (erkan) rasporedili su u svaku borbenu četu da otvaraju vrata pobjede. Čauši su stajali s lijeve i desne strane redova, a komandanti su razvili bojne zastave. Sultan je u centru armije podigao ratnu zastavu. Desnu stranu je ukrasio sretnom zvijezdom i carskom zastavom, svojim plemenitim potomkom Jildirim Bajazidom, te još nekim emirima, kao što je Sarudža-paša. Na lijevu je postavio drugog sina Jakub Čelebiju sa nekim drugim emirima, kao što je Indžedžik Balban (انجك) i Tivudža Balaban. Evrenos beg-gaziju postavio je na desno krilo ispred onih pouzdanih mudžahida. Ejne-beg-subašu koji je spadao među velike emire odredio je na lijevo krilo da bi podizao moral vojske.

Sve je poveo na megdan. Islamski vladari (hukkām-i islām) su bili ponosni što su se kao pratnja sultana okupili oko centra vojske u carevoj blizini poput srećno raspoređenih zvijezda u zodi-jaku. S desne strane sultana kao savjetnik (naib-i sahib-i ra'y) i njegova desna ruka stajao mu je na pomoći vezir Ali-paša, a s lijeve strane ga je pomagao Timurtaš-beg, emir visokoga ranga (emir-i 'ālī miqdār). Janjičarska vojska opremljena topovima, puškama i velikim topovima (kazgānhāy-i ra'āda) zabijeno je stajala ispred sultanovog konja poput reda piona, koji stoje kao junačka odbrana šahice i oficira (na šahovskoj ploči) i tako su u prethodnici vojske obrazovali odbrambeni zid, da ni mahmudovski slon ne bi bio u stanju da probije taj red vojske oklopnika¹⁵. Sultan islamskih boraca je pričvrstio srećnu zastavu pokraj carskog čadora. Konje, pratnju, ordu-bazar i ostalu opremu (muta'allaqāt) pobjedonosne vojske smjestili su na sigurno mjesto iza vojske. Dvije hiljade mladića strijelaca koji su se isticali i odlikovali na junačkom megdanu, odredili su u prethodnicu vojske, i to jednu hiljadu na desno a drugu na lijevo krilo. Tako su smatrali svrsishodnim i korisnim, jer su iskusni borbi smatrali da nevjernička vojska nema uspjeha ni sposobnosti u vještini

¹⁵ Ovdje autor aludira na gaznevidskog sultana Mahmuda Gaznevija (vladao od 999—1030. g.) osnivača gaznevidske države, koji je u mnogobrojnim vojnim pohodima na Indiju, kako kaže legenda, u svojoj armiji imao i slonove.

O Mahmudu Gazneviji opširnije vidjeti: Semsuddin Sami, *Qamusu'l-alam*, gild VI, s. 4228 i 4229. Enziklopaedie des Islam, III, str. 143—145.

baratanja strijelom. Naprotiv, oni su u željeznom oklopu sasvim ukrućenog tijela i nemaju mogućnosti da kopljem ili mačem, osim pokreta naprijed, prave pokret desno ili lijevo. Oni su tako ukrućeni u okovima oklopa, pa je njihova tijela nemoguće oboriti s konja bez upotrebe mača ili male sjekire. Došlo se do zaključka da je za muslimane korisno da neprijatelje sa svih strana iznenada obaspu probojnim strijelama, da im zadaju rane oštrim i smrtonosnim strijelama (پس‌مرغ) i da ih tako unište. Kad probojne strijele razbiju čvrste redove neprijatelja i rastjeraju ih, a oklopnici iza strijelaca priskoče u pomoć, strijelci će iskočiti sa svih strana četa i bojnih redova poput strijela iz lukova i izvešće junačku odmazdu na razbojištu. U početku borbe, po dozvoli sultana prvi je, na megdan istupio Hadži Evrenos i pozivajući mudžahide, dozvolio je strijelcima da probojnim strijelama obaspu nevjernike. Na taj način su prethodnicu nevjernika probojnim kopljima oborili na zemlju, te konje i konjanike isprobavali strijelama kao da su na tijelo svakog borca stavili pancir. U toj nevolji nevjernička oklopna vojska se uskomešala i uzburkala poput pučine Crvenog mora. Strijelama obasuti nevjernici su odjednom navalili na strijelce lijevog krila gazija i, usredsredivši svoja koplja, jako pritijesnili redove lijeve strane islamskih boraca. Red po red islamske vojske su uklanjali ispred sebe kao što prolječna bujica odnosi mulj i tako su je razbili. Grupa po grupa konjanika i pješaka gazija se povlačila i dospjela u pozadinu do konja i ordubazara. Kako je islamska vojska bila povezala deve i tovarne mazge jednu za drugu i toware spojila jedan s drugim, prolaz kroz tu gomilu bio je jako težak. Isto tako iza islamske vojske, konja i komore nalazila se gusta šuma i prolaz kroz šumu bio je također nemoguć. Mnogo nevjerničke i islamske vojske pade u onom okršaju. Veliki odred gazija je dospio do stepena mučeništva (šahadat), a mnoge njihove prvake su povukli u krvavi potop. Kada je energični princ Jildirim Bajazid vlastitim očima vidio poraz na ovom krilu islamske vojske, pod pritiskom urođene snage i islamske gorljivosti, nije mogao na junačkom megdanu da obuzda brzog konja odvažnosti i junaštva pa poput svijetle munje iskoči na brzom konju i stiže među nesrećne, potučene gazije. Kada je bljesak jemenskog mača Jildirim hanova zasjenio vid nevjernika, poput bljeska nebeskoga meteora, u tami bojne prašine nastalo je uzbuđenje među neprijateljima. Plamena vatra varnica ispod potkovica munjevitih konja i od bljeska i sijevanja mačeva junačkih Jildirim-hanove vojske obuzela je dušu nevjernika; plamen smutnje i meteža koji se bio zapalio iz mačeva i kopalja onih nevjernika (bulehehani zaman), gasio se vodom mača pobjedonosnog carevića, čak se potpuno utnuo.

Kada su ostali emiri i sipehsalari (komandanti i vojskovođe) vidjeli ovaj smjeli podvig carevića, svi su upravili uzde bojnih konja na neprijateljski bojni red i pritekli u pomoć Jildirim-hanu. Evrenos-beg, Jahšibeg sin Timurtaša, Lala Šahin, Isa-beg, Sarudža-paša, Ejne-beg subaša Kara Mukbil, Indžedžik Balaban (محمد بلبان), Ti-

vudža Balaban (طوجه بلبلان), Jaja Širmerd, Mustedžab — subaša i ostali vojskovođe, u toj situaciji navališe na neprijatelja sa svih strana. Iz onog mora nevjerničke vojske udarcem ognjenog mača uzvitlaše prašinu propasti kroz srca prezrenih i zbunjenih nevjernika. Za tren oka podigoše na kopljima krvave glave neprijatelja koje su izgledale poput crvenih vrhova u buketu rumelijskih lala. U jednom munjevitom junačkom jurišu oborili su i strmoglavili ponosne zastave nevjernika koje dobiše izgled silueta stabala koja se u vodi ogledaju. Porazili su svih sedam opakih nevjerničkih vladara; u kratkom roku razbili su ovako veliko mnoštvo (vojske), povezali u zarobljeničke okove i ponovo ih okupili. Na prostranstvu onog polja pod plavim nebom podigoše mnogo humaka od tijela neprijateljskih vođa. Veliko mnoštvo nesrećnih nevjernika koji su se uzdali u snagu i izdržljivost svojih konja pobjegli su iz borbe bez traga. Njih su iskusni islamski konjanici pristigli na brzim konjima te jednog po jednog ili grupu po grupu sabljama isjekli. Koga god su smatrali prikladnim stavljali su ih u ropske lance. Njihove silne velmože i vladare doveli su pred sultana. Istim konopcima koje su nevjernici bili pripremili da povežu islamske borce, povezali su svima ruke i vratove. Oni su izgledali usplahireno poput divljih zvijeri koje su pale u klopku. Sa svake strane se čuo ovaj glas: »Oko svaćijih nogu se omotava njegovo djelo«. Ovako je proteklo vrijeme od ikindije do blizu akšama. Ova velika pobjeda muslimana veoma je obradovala sultana gazi (Murata). Ispunjenja obećanja i udovoljenja njegovim željama koje je od boga molio silno su iznenadila sultana. On lično bio je utonuo u duboka razmišljanja o tome kako su se ispunile mnoge molbe i želje koje je one noći u osami od boga molio; ali, nigdje nijednog znaka koji bi ukazivao na njegovu želju da postigne mučeničku sreću i čast, nije jasno vidio. Naprotiv, obične stvari, to jest pobjeda nad nevjerničkom vojskom i tok i trajanje borbe, brzo je privedeno kraju i završilo se. U tom nespokoјstvu i svakoјakim mislima njegovo srce uopće se nije moglo smiriti sve dotle dok se iz tajanstvenog svijeta ne pokaza neobična pojava — uzvišeni bog po nužnosti svoga određenja dao je da se zbije neobičan događaj:

Pjesma

Kad dođe vrijeme da se čas (smrti) primiče, u sjećanju
 Pojave se skrivene stvari iza zavjese.
 Kreni, jer kad pođeš, stići ćeš sigurno!
 Zamisli kao da nikad nisi ni vidio ovaj svijet.
 Zašto si se svezao za ovaj čador!?
 Oslobodi vrat od tog čvrstog konopa
 Od muke se spasi svak ko oči zatvori,
 Na taj način i papagaj se spasio iz krletke.

Kazivanje o završetku i završetak pripovijedanja o sultanu Murad-hanu, kako je postigao sreću i blagoslov mučeništva (šahadat)

svojim preseljenjem u istinski svijet raja odlaskom iz prividnog dvorca ovog svijeta u blizinu božje milosti.

U čudne sudbine i u rijetke događaje koji se dešavaju sultanima na bojnopolju dok se bitka vodi spada i ovaj:

Tog pobjedonosnog dana nakon neuspjeha, pogibije ili padanja u ropstvo onih sedmorice nevjerničkih vođa, sultan gazi je još potpuno mirno i pribrano stajao u glavnini islamske vojske i kao pobjednik nad neprijateljima i protivnicima vjere i države promatrao gomile ubijenih i zarobljenih nevjernika. Prinčevi i većina emira i vojske su bili odjurili za neprijateljima koji su bježali, a glave nevjerničkih vođa i glavara podigli na vrhove kopalja kako bi pokazali veličinu na ovom svijetu. Hvatali su i zarobljavali grupu po grupu neprijatelja vjere. Jedan nevjernik od najvećih nevjerničkih vođa, jedan od onih sedam velikih lavova, jedan od prvaka onog opakog naroda, jedan od onih koji su u borbi bili vojskovođe zabludjelih, ili, kako ih zovu njevjernici, jedan od velmoža (bajan) i nevjerničkih kraljeva u to vrijeme bijaše poznat pod imenom Miloš Nikola. Njega su gazije za vrijeme borbe bili oborili s konja i valjali u prahu i krvi ne ubivši ga potpuno. Niko od muslimana nije ga lično poznao. Kako se u taj mah carska pobjedonosna zastava zadesila blizu tog prokletog Miloša, a on sam sebe žrtvovao i osudio na pogibiju, u srcu je odlučio da kod sebi ravnih i kod đavolovih zastupnika stekne veliki glas i da među borcima i junacima bojnopolja osigura veliki ugled. Glavu i lice on je trljao po zemlji i krvi i, tresući se u agoniji poput nedoklane ptice, on se uputio pod carski bajrak, zaplakao i moleći govorio: »Ja sam postao musliman, imam da kažem jednu tajnu sultanu i da spustim svoje blijedo lice pred svijetlo lice sultanovo«.

Koliko god su čauši nastojali da ga spriječe i odbiju, ni udarcima bičeva niti ikakvim mučenjem ni ponižavanjem nisu ga mogli odvratiti s tog puta. Kako je sultan bio poznat u narodnim masama po svojim vrlinama i predusretljivosti a to znači da je samilost bila nužna i prirodna osobina sultanova, u skladu sa njegovom općom samilosti koja se pod sjenom božje milosti ispoljavala jednako i prema nevjerniku kao i muslimanu, on (sultan) je spriječio čauše i one koji su zadržavali onog prokletog nevjernika i dozvolio da mu on poljubi ruku i da izloži svoju želju. Onaj stari dvoličnjak, slika i prilika prokletog đavola, donio je u svom rukavu sakriven otrovni handžar i kada se približio da poljubi sultanovu nogu, jakim udarcem zario je nož sultanu u trbuh. Iako je onaj tvrdoglavi nevjernik, po svome pogrešnom uvjerenju, ovim odvažnim djelom sebe učinio glasovitim i poznatim među pokvarenim nevjernicima, on je tim i sultana islamskih ratnika doveo do herojske časti (šahadat) među vladarima svijeta. Srećni sultan-heroj je u časovima preseljenja u vječni život bio veoma vedar, veseo i bezbrižan uprkos strašnim ranama rastanka. Nije osjećao bolove vječnog rastanka od djece, domovine i prividne vlasti, nego je jezikom blagodario bogu na njegovoj milosti, jer u onoj vrijednoj noći kad se izravno obraća bogu, u noći ispunjenja

mnoštva želja i molbi, u sluh duše koja moli stigla je vijest od »sultana« i »padišaha« koji je bez ikakve potrebe i pomoćnika, i ta duša koja je primila radosnu vijest nadahnućem iz svetog svijeta čula je za dva tajanstvena događaja koje je željela i tražila: sveukupno, potpuno obećanje i opću radosnu vijest o ispunjenju tog obećanja. Koliko god je želja bilo određeno (da se ispune), božjom pomoću, onim istim redom kako je ranije u molitvama moljeno, ispunilo se na najbolji način.

Konac uzroka i posljedica ovog truda i nastojanja su sljedeće sultanove riječi: »Darežljivi bog je ovoga svoga nemoćnoga roba učinio ponosnim i slavnim u cijelom narodu, posebno među velikim vladarima svijeta tim što mu je dao čast i moć da se bori sa tvrdokornim protivnicima. On ga je doveo do krajnjih želja i ciljeva, to jest do pobjede nad nevjerničkim velikašima i osvojenja novih zemalja i gradova. Bog ga je odlikovao i učinio da u svojim posljednjim godinama života bude na pomoći islamskoj vojsci i da brani muslimane. Ali, Bog mu je dao da u prvom dijelu života, tj. prolaznog života na ovom svijetu, postigne sreću šehadeta (herojsku čast), uvrstio ga u red pravih vjernika, u društvo onih »što će sigurno biti u blizini božjih poslanika, iskrenih vjernika, šehida i čestitih ljudi na koje je Bog izlio svoju milost i dobrotu«, a to znači čast i ponos na oba svijeta. Ovoga ništavnog slugu učinio je da se proslavi vrijednim uslugama islamu a u drugom dijelu života (tj. na drugom svijetu) uvrsti se u red srećnih heroja u vječnom životu i pridruži se halifama i vođama na pravom putu Muhamedove vjere. Moj bože, potajno sam razmišljao i brinuo se šta ću čuti od anđela koji donosi radosne vijesti o milosti božjoj i kako će se sve dogoditi. Sada, zahvaljujem uzvišenom Bogu što se božje otkrovenje i nadahnuće koja mi je dao prije ovog događaja i ono što sam u duši osjećao, ostvarilo po volji milostivoga Boga. Konačno, velikom božjom dobrotom i milošću, ono što nam je bio krajnji cilj, Bog je spustio na naše, na molbu ispružene, dlanove. »Bog zaista ne mijenja svoje obećanje«.

Stih:

Svaki junak koji se u datom momentu žrtvuje za ljubav
Po vjeri zaljubljenih on postaje »šehid« i »gazi«.

Kako je sultan Jildirim Bajezid, prestolonasljednik srećnoga sultana, za vrijeme cijelog tog događaja bio u blizini sultanovog bajraka, a na osnovu naredbe sultana (išarat-i sultan) i prema dostojanstvu i sposobnosti da dođe na carski prijesto (hilafat-i rahman) koje je pokazao kao vođa boraca za vjeru, članovi carskog vijeća i velmože (hawass) doveli su Jildirim-hana pred oca koji je bio na smrti, pa mu je on u izravnom susretu i neposrednom razgovoru predao nasljedstvo na prijesto. Predaju vlasti je izvršio po redu i običaju

četvorice prvih halifa i ranijih sultana. Zatim je na poziv nepriko-snovenog pozivaoca: Požurite se s oprostom vašega gospodara i u raj čiji je prostor kao prostranstvo nebesa i zemlje«, ponizno se o-da-zvao riječima: »Odazivam ti se i pokoravam, Bože!« i ovaj prolazni dvorac zamijenio mjestom božanske ljepote.

Stihovi:

Šah gazi Murad, osvajač (zemalja),
 Osvoji i vjeru i vlast zemaljsku.
 Postade srećan u području vjere,
 Nađe počivalište u nevidljivom svijetu.
 Herojsku smrt nađe u godini 31 (vladavine),
 Blago onom caru koji je postigao ovu sreću.
 Neka je vječna u rajskim prostranstvima
 Njegova sveta duša koja je poput svijetle rajske djevice.

THE BATTLE OF KOSOVO 1389 IN THE HISTORY OF IDRIS BITLISI

This study presents a translation of the description of the Battle of Kosovo in a big history of the Ottoman Empire in the period of the first eight sultans (of Osman to Selim I 1290—1512). The author of which is Idris Bitlisi a well known court historian Sultan Bayazid II, from the end of XV ct. and the beginning of XVI ct.

The Battle of Kosovo represents the crucial moment for further historical developments at the Balkans. This battle was especially important for destiny of the Southern Slaves, because it meant loss of the political independence of the Balkan peoples and the beginning of the centuries long the Ottoman rule in this parts.

The Battle of Kosovo was described by contemporaries or later chronic writers and according to those descriptions it was treated in our historiography. The exception in those documents presents a history by Bitlisi, which in its account and analysis of the battle was not used by our historians. This book is otherwise considered to be the first rate source. The introduction of this source will present a contribution towards more reliable view all essential facts of the Kosovo event and towards its better and more objective understanding.

This translation is given on the basis of the only manuscript of Idris Bitlisi. This work in our country can be found in the State Archives in Zagreb. This volume was copied in 1571, less than 60 years after the completion of the original work, from the Bitlisi manuscript. Because of this fact the book has great value as the source.